

således, at hvert enkelt led må være fuld legalt, således at en slægtslinie kan føres tilbage til Moderordenen. Stammer man fra en selvbestaltet orden, holder kontinuiteten ikke, og man kan derfor ikke med rette betegne sig som en legal videreførelse af den oprindelige Malteserorden, som den kendes i Jerusalem, Acre, Rhodos og Malta.

F. Skougaard Hansen

Jürgen Wiegandt: Die Merchants Adventurers' Company auf dem Kontinent zur Zeit der Tudors und Stuarts. Beiträge zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, hrsg. v. W. Koppe, Band 4. Kiel, Kommissionsverlag W. G. Muhlau 1972. 229 s. DM 16.

Jürgen Wiegandts lille bog prætenderer ikke at bringe nye forskningsresultater, men alene at sammenfatte de mange monografiske undersøgelser, der som både udgiveren og forfatteren betoner har været nødvendige på lokalt plan eller over kortere tidsperioder, til en oversigt (snarere end en syntese) over *The Merchants Adventurers'* organisationsformer og handelsaktivitet på kontinentet. Trods titlen forfølger forfatteren 'kompagniets' forstadier fra senmiddelalderens løse korporationsformer via den faste organisation i det 16. århundrede til den endelige nedgang i 1600-tallet, da konkurrence fra *interlopers* og nye varesorter (*new draperies*) og regeringsmagtens indgreb afslørede uholdbarheden i de organisationsformer, som det regulerede kompagni stædigt fastholdt. I den udstrækning bogen har en tese, ligger den – måske lidt for tilspidset – i, at *the Merchants Adventurers* »måtte vige for en ny nationalt orienteret erhvervspolitik, der ikke havde plads for det gamle, regulerede kompagnis særinteresser« (s. 128). Som forskningsoversigt er bogen da nyttig, selvom dens pauvre produktionstekniske skikkelse næppe kan give den overlevelschance, hvis meningen havde været, at den skulde tjene som et orienterende hjælpemiddel.

E. Ladewig Petersen

Günter Knüppel: Das Heerwesen des Fürstentums Schleswig-Holstein-Gottorf 1600–1715. Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins, Bd. 63. Karl Wachholtz Verlag, Neumünster 1972. 244 s.

Værkets undertitel, »Ein Beitrag zur Verfassungs- und Sozialgeschichte territorialstaatlicher Verteidigungseinrichtungen« præciserer arbejdets sigte. Forsvarsvesenet og dets indretning opfattes og analyseres som et led i den komplicerede proces, der førte til udviklingen af en territorielt afgrænset statslig suverænitet, ligesom undersøgelsen beskæftiger sig med de væbnede styrkers og den militære stands integration i statsmaskineriet i den hensigt at påvise, hvilken rolle statens monopolisering af den militære magt spillede for udviklingen af den statslige suverænitet. Grundtanken bag undersøgelsen er således tydeligt beslægtet med Gerhard Oestreichs tese fra 1958 om et snævert samspil mellem forsvarsordningernes udformning og suverænitetsudviklingen i de tyske territorier i perioden 1500–1800.

Undersøgelsens tidsramme falder nogenlunde sammen med den periode, hvori Sverige spillede en politisk rolle i Nordtyskland – en rolle, der samtidig betød en konstant trussel syd fra mod Danmark. På grund af det dansk-svenske modsætningsforhold og den svenske tilstedeværelse i Nordtyskland havde hertugdømmerne i denne periode en enestående strategisk betydning. Undersøgelsen er udformet som en analyse af de gottorpske hertugers udnyttelse af dette forhold til opbygning af deres egen territoriale suverænitet i området – en opbygning, hvori hærordningerne spillede en afgørende rolle.

Dr. Knüppels undersøgelse er omhyggelig og veldokumenteret. Synsvinklen er velvalgt. Undersøgelsen dokumenterer tillige, hvilke betydelige resultater der kan opnås ved inddragelse af de i almindelighed ellers stærkt oversete militærhistoriske aspekter i analysefeltet. På den anden side virker undersøgelsen – i relation til den bredt formulerede problemstilling – i mange henseender for snæver. Det er som forfatteren undertiden glemmer, at der uden for hertugdømmerne eksisterede en verden, hvori det forfatningsmæssige og sociale udviklingsmønster formede sig på nogenlunde samme måde som her beskrevet. Mønstrets almindelige karakter var netop en af de ting, der kraftigt understregedes i Michael Roberts' berømte tese fra 1955 om »The military revolution«. Desværre synes forfatteren ikke at have været opmærksom herpå. En stillingtagen til denne tese med baggrund i den her gennemførte detaljerede undersøgelse af et afgrænset område ville ikke alene have været interessant, men ville samtidig have givet hele arbejdet det lidt bredere perspektiv, som det nu savner.

Knud J. V. Jespersen

Gerhard Köhn: Die Bevölkerung der Residenz, Festung und Exulantenstadt Glückstadt von der Gründung 1616 bis zum Endausbau 1652. Methoden und Möglichkeiten einer historisch-demographischen Untersuchung mit Hilfe der elektronischen Datenverarbeitung. Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins Bd. 65. Karl Wachholtz Verlag, Neumünster, 1974. 206 s.

Blandt Christian IVs mest ambitiøse foretagender var Glückstadt anlagt ved Elben nedenunder Hamburg 1616. Kun tyve år efter sin grundlæggelse var den blandt de 3–4 største byer i det danske monarki efter København. Den blev anlagt som fæstningsby, men Christian IVs ambition var tillige, at den nye by skulle blive et økonomisk og merkantilt centrum for monarkiets tyske dele, og at den skulle tage konkurrencen op med Hamburg. Endnu i 1630'erne syntes dette ikke ganske utopisk, men monarkiets stigende økonomiske og finansielle vanskeligheder i 1640'erne hindrede en fuldendelse af projektet efter de oprindelige retningslinier. Al videre udbygning opgaves i realiteten 1652, og i de følgende 200 år forblev Glückstadt en ordinær fæstnings- og garnisonsby.

Hovedemnet for Gerhard Köhns hamburgerdissertation er Glückstadts befolkningshistorie 1616–52. I sig selv er det jo af betydelig interesse at få belyst, hvilken befolkningsstruktur, der udvikledes i en helt nyanlagt by. Det til grund liggende kildemateriale, skattemandtal, borgerskabsprotokoller, kirkebøger m.v. er meget betydeligt. Det er lykkedes Köhn at samle materiale om henved 5000 personer ofte med henimod et halvt hundrede oplysninger om de enkelte personer. Hele dette kæmpemateriale er kørt ind på EDB, og output'et er samlet i et materialebind, der er tilgængeligt på udvalgte tyske og danske biblioteker og arkiver, bl. a. Det kgl. Bibliotek og Rigsarkivet.

Det er ad denne vej lykkedes Köhn at give nye og bedre underbyggede oplysninger om befolkningens struktur, indbyggernes afstamning, alder, formueforhold m.v. Det må dog siges at være et spørgsmål, om Köhn opnår så forfærdelig mange resultater, som ikke kunne være nået gennem en konsekvent gennemført »konventionel« historisk analyse. Forfatteren ser tilsyneladende primært EDB som et middel til at præcisere resultaterne i en traditionel historisk-statistisk undersøgelse. Det er karakteristisk at han i sin indledende forskningsoversigt knytter an til traditionel tysk byhistorie og ikke til den moderne internationale demografi, hvis sociologisk prægede problemstillinger og metoder med fordel kunne have været anvendt.

At der i øvrigt er tale om et fortrinligt arbejde er en anden sag, og på creditsiden skal yderligere skrives en udmærket gennemgang af bebyggelseshistorien i det pågæl-